

A gyermekkortörténeti ikonográfia kiáltványa

ENDRÓDY-NAGY ORSOLYA

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar

Gyermekkortörténeti ikonográfia területével foglalkozó lapszámmal indítja a 2017-es évet a Gyermeknevelés folyóirat. Évi első számunk hasábjain a terület kutatói, az ikonográfiát mint kutatási módszert ismerő, biztonsággal használó kutatók, doktoranduszok és pedagógusok mutatkoznak be egy-egy írással. Egy olyan, a hazánkban még kodifikáció alatt álló interdiszciplináris altudományterülettel foglalkozunk, mely új impulzust adhat a gyermekkortörténeti és – tágabb értelemben – a neveléstörténeti kutatásoknak. A különszám célja, hogy átfogó képet adjon az ikonográfiai kutatásokkal foglalkozó magyar, neveléstudományi kutatók kurrens munkáiról, kutatásairól, tudományos eredményeiről, melyet az ikonográfiai módszer alkalmazásával értek el. Bízunk benne, hogy az új kutatási terület lehetőségeit felismerve megtalálja helyét a neveléstörténeti kutatások közt.

kulcsszavak: ikonográfia, gyermekkortörténet, vizuális kommunikáció, képelemzés, kutatás-módszertan

Az ikonográfia a művészettörténet segédtudományaként vált elismert diszciplínává. Azt vallja, hogy a műalkotás rejtett jelenségek hordozója, amit különféle módszerekkel kell megfejteni (Endrődy-Nagy, 2015). Ezek közül igyekszik lapszámunk a szélesebb szakmai közösségnek néhányat bemutatni, ezzel színesítve a gyermekkortörténeti, neveléstörténeti és tágabb értelemben a neveléstudományi kutatások lehetőségeit. A neveléstörténeti-ikonográfiai kutatás módszerei más tudományterületek ilyen irányú gyakorlatából származnak, így elméleti alapjait a művészettörténettől kölcsönzi, de más diszciplínák, így a társadalomtörténet és a vizuális művészetek is segítségére lehetnek. (Géczi, 2010.) Az interdiszciplináris kutatás lehetőségeit megragadva áttekinthetjük a különböző történeti tudományok képelemzési gyakorlatait. A lapszám számos tanulmányában néhány kutató a terület eredményeit áttekintve ad javaslatot arra, hogy a képeket ne csupán illusztrációként használjuk (Kéri, 2017; Endrődy-Nagy, 2017; Földesi, 2017).

A képek, így a festmények is segítségünkre lehetnek abban, hogy nevelési situációkat bemutassanak, megtörve ezzel a csendet, úgyis mint az adott korszak, vagy térség nevelési elveivel és gyakorlatával kapcsolatos üzenet

hordozói (Depaepe és Henkens, 2000). Ebben a lapszámban arra teszünk kísérletet, hogy a gyermekkortörténeti ikonográfia és tágabb értelemben a képelméleti-képfilozófiai kutatás hazai létjogosultságát és szükségességét bizonyossá tegyük, már működő műhelyeit megismertessük a kutatóközösséggel. Az egyik első doktori iskola, mely az ikonográfiai kutatásokat szakmailag támogatta az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán a Neveléstudományi Doktori Iskolában működő Pedagogiatörténeti program dr. Németh András egyetemi tanár vezetésével. Úttörő munkát végez a Veszelszki Ágnes cikkében bemutatott Képi Tanulás Műhelye – vezetője dr. Nyíri Kristóf, akadémikus, mely a vizuális – így a kép, film és a digitális médiumok kutatóit hozza egy fedél alá (Veszelszki, 2017), illetve a Kéri Katalin cikkében bemutatott Pécsi Tudományegyetem „Oktatás és Társadalom” Doktori Iskolája – vezetője Ambrus Attiláné dr. Kéri Katalin, egyetemi tanár (Kéri, 2017). Lapszámunk – egyúttal kiáltványunk – célja, hogy felhívjuk a figyelmet az értékes kutatásokra, kutatóműhelyekre és ösztönözzük további lehetséges műhelyek elindulását, valamint az ikonográfiai, valamint tágabb értelemben vett képelméleti kutatásokat.

A lapszám felépítésénél elsődleges szempont volt, hogy az ország minél több pontjáról, minél több egyeteméről és minél tágabban

értelmezve az ikonográfiát és képelméletet jelentessünk meg írásokat. Az ELTE Tanító- és Óvóképző Karáról kilépve vannak kutatóink a Kecskeméti Múzeumban, a Corvinus Egyetemen, illetve Budapesti Műszaki Egyetemen, a Kaposvári Egyetem Tanárképző Központjában, a Pető Intézetben, valamint a gyakorlatban középiskolában, illetve csecsemő- és kisgyermeknevelőként bölcsődében. A paletta széles, sok üde színfolttal, melyek sokszínű kompozícióvá, a gyermekkortörténeti ikonográfia kiáltványává állnak össze, és jelzik, hogy a terület már nem egymástól elszigetelt kutatókat rejt, hanem a kutatók egymás munkáira támaszkodva, összefogva indulnak tovább, azzal a hittel meggyőződve, hogy a képi tudás, gadameri¹ értelemben vett képolvasás minden ember sajátja, csupán merni kell ezt az emberben rejtőző kompetenciát használni. Megfelelő módon előhívva megtanulható a képek tudatok olvasása, elemzése, használata és akár az elmúlt korszakok, akár a jelen kutatásának szerves részévé válhatnak.

Röviden bemutatva a lapszámot – olyan munkát tart kezében az olvasó, mely négy fő egységre bontva tárgyalja az ikonográfia és képelmélet kérdéseit. *Tematikus rovatunkban* Kéri Katalin a nő történet rejtelseibe kalauzol bennünket karikatúrák felhasználásával, új utat nyitva a nő történeti kutatásban (Kéri, 2017). Tamba Renátó a szolnoki festőiskola gyermekábrázolással kapcsolatos munkáiból különös figyelmet szentel a fürdés témájának és ezen a motívumon keresztül a korszak paraszti társadalmának és a képeken keresztül feltárható gyermekszemléletnek (Tamba, 2017). Mucsiné Isaszegi Irina szintén korabeli képzőművészeti alkotásokat gyűjtött egybe, a középkor kisgyermekére fókuszál és mutat be olyan eszközöket, mint a járássegítő, pólyázó vagy fogzáskönnyítő eszközök (Mucsiné, 2017). Somogyvári Lajos a fotó és a festmény kapcsolatával foglalkozik egy korai Lenint bemutató gyermekábrázolás kapcsán.

Olyan kérdéseket tárgyalva mint a mítoszteremtés vagy a realitás és a képek kapcsolata (Somogyvári, 2017). Mikonya György 20. század eleji fotókat elemezve villant fel pillanatképeket a gyermekek szabadidős elfoglaltságaiból, mint a tenisz, vagy hógolyózás, illetve kontrasztként az éhező gyermekek életéből, mint a fahordás, vagy vízszerezés, élelemosztás, valamint embertelen lakhatási körülmények megrázó ábrázolása (Mikonya, 2017.) Janek Noémi és Balog Beáta doktoranduszok szisztematikus hagyatéki feltárómunkája eredményeként egy 20. század elején tevékenykedő tanító Mesterházy Jenő életét ismerhetjük meg a hagyatékban fellelt képekben elbeszélte múlt segítségével (Janek és Balog, 2017). Majd ezt követi egy áttekintés a gyermekkortörténeti ikonográfia lehetséges kutatási irányainak bemutatásával (Endrődy-Nagy, 2017).

Tanulmányok rovatunkban két doktorandusz mutatkozik be, egy-egy, az ikonográfiai területhez sorolható módszertani munkával, Virág Ágnes művészettörténész a kortárs képelemzés kognitív szempontú megközelítésével (Virág, 2017), Földesi Renáta pedig a képelemzés lehetőségeit vizsgálja a konduktív pedagógiában (Földesi, 2017).

Műhely rovatunkban az ikonográfia összefüggéseit keressük a rajzelemzéssel az 5-szimbólum rajzi feladatsor bemutatásával (Hortoványi, 2017), valamint egy az óvodások plasztikai képességeit felmérő diagnosztikus módszert taglalunk (Pataky, 2017). Végül, de nem utolsósorban bemutatjuk a Nyíri Kristóf professzor úr vezetésével 2009-ben alapított Képi tanulás műhelyét, célkitűzéseit, köteteit (Veszelszki, 2017).

Tartalmas olvasást kíván a szerkesztőség!

¹ A képolvasás elméletéről ld pl. Gadamer – Az épületek és képek olvasásáról c. munkáját (Gadamer, 1994)

A gyermekortörténeti ikonográfia kiáltványa

Felhasznált irodalom

- Depaepe, M. & Henkens, B. (2000). *The history of education and the challenge of the visual*. Paedagogica historica, 36. 1. sz., 11–17.
- Endrődy-Nagy Orsolya (2015): *A reneszánsz gyermekképe – a gyermekkép reneszánsza 1455–1517 között Európában – ikonográfiai elemzés*, doktori disszertáció, Eötvös kiadó, Takács Etel Pedagógiai Alapítvány, Budapest
- Endrődy-Nagy Orsolya (2017): A gyermekortörténeti ikonográfia kiáltványa, *Gyermeknevelés*, 5. 1. sz., 1–3.
- Földesi Renáta (2017): A képelemzés lehetőségei a konduktív pedagógiában, *Gyermeknevelés*, 5. 1. sz., 143–154.
- Gadamer, H.-G. (1994): Épületek és képek olvasása. In: Hans-Georg Gadamer.: *A szép aktualitása*. T-Twin. Budapest, 157–169.
- Géczi János (2008): Ikonológia-ikonográfia mint a történeti pedagógia segédtudománya, *Iskolakultúra*, 18. 1–2., 108–119.
- Hortoványi Judit (2017): Szimbólumok rajzai, rajzok szimbólumai – Szimbólumrajzok pedagógiai használatának lehetőségei kamasz korban, *Gyermeknevelés*, 5. 1. sz., 155–170.
- Janek Noémi és Balog Beáta (2017): Képekben elbeszélte múlt – Mesterházy Jenő, *Gyermeknevelés*, 5. 1. sz., 85–109.
- Kéri Katalin (2017): Tanult lányok, emancipált nők ábrázolása dualizmus kori karikatúrákon, Ikonográfiai kutatások a neveléstörténetben Pécsen, *Gyermeknevelés*, 5. 1. sz., 4–16.
- Mikonya György (2017): Ikonográfia és életképek a 20. század eleji Magyarországról, *Gyermeknevelés*, 5. 1. sz., 64–84.
- Mucsiné Iaszegi Irina (2017): Középkori gyermekgondozási szokások és eszközök korabeli képzőművészeti alkotások tükrében, *Gyermeknevelés*, 5. 1. sz., 43–54.
- Pataky Gabriella (2017): Plasztikai képességek fejlődése 3-7 éves korban a CEFR_VL kompetenciamodell tükrében. Diagnosztikus vizsgálat a síkbeli (2D) és a térbeli (3D) alkotások köréből a vizuális nevelés rendszerében, *Gyermeknevelés*, 5. 1. sz., 171–187.
- Somogyvári Lajos (2017): Lenin, a gyermek – Politikai ikonográfia és pedagógia az államszocializmusban, *Gyermeknevelés*, 5. 1. sz., 55–63.
- Támba Renátó (2017): A gyermek a természetben. A fürdés és a víz motívuma a 19. század második felének, illetve a Szolnoki Művésztelep néhány alkotójának gyermekábrázolásain, *Gyermeknevelés*, 5. 1. sz., 17–42.
- Virág Ágnes (2017): A kortárs képelemzés kognitív szempontú megközelítése, *Gyermeknevelés*, 5. 1. sz., 123–142.
- Veszelszki Ágnes (2017): Visual Learning Lab – Képi Tanulás Műhelye, *Gyermeknevelés*, 5. 1. sz., 188–190.

Manifesto of the Iconography in History of Childhood

The first issue of our journal focuses on the Iconography in History of Childhood. Invited researchers publishing in this issue use several visual methods to underpin the essence of iconography. As this field of research is currently being conceptualised in Hungary, we hope that papers published here will fasten this process and will influence the researches of History of Childhood and History of Education. Our goal is to give an overview of the researchers' recent works, research interests, results, which are gained with the fruitful help of visual analysis and iconography. At last but not least we hope, this new field will be one of the well appreciated subdisciplines of the History of Education.

Keywords: iconography, History of Childhood, visual communication, visual analysis, research method

- Endrődy-Nagy Orsolya (2017): A gyermekortörténeti ikonográfia kiáltványa. *Gyermeknevelés*, 5. 1. sz., 1–3.